

LBRIS

We know
books

Dumitru
MATCOVSCHI

Focul din vatră

Roman

Ediție îngrijită de Dumitrița Smolnițchi

POLISALM

În ziua aceea când tușa Vera a căzut de pe prag în fața casei, nu plouase defel, pământul era uscat și nici pragul nu era așternut cu nimic, era gol pragul – piatră bătrână, intrată în vreme, roasă de ani și de tălpi; a căzut de sus și s-a lovit la mână și la picior, și n-a avut pe cine să cheme în ajutor, pentru că nu se afla nimeni lângă ea și, mai ales, pentru că drumul era pustiu, oamenii se aflau în câmp, la muncă; a stat întinsă în mijlocul ogrăzii până a dat Nătăluța de ea – avea de copt Nătăluța și alergase la tușa Vera după drojdie. „Ai călcat oleacă strâmb, i-a spus Nătăluța după ce a dus-o în casă și a culcat-o în pat, ai alunecat cumva, că nu-i deloc greu să aluneci, acuma stai și te odihnește, iar dacă-ți trebuie te miri ce, spune-mi. Să chem doctorul, nu?” O viață întreagă, tușa Vera nu s-a adresat medicului, și nu de aceea că n-a fost bolnavă, dar de aceea că n-a avut timp să se adreseze, lucrul nu așteaptă, este o vorbă și într-adevăr așa e. „Să nu chemi doctorul, a rugat-o cu voce blândă ne Nătăluța, că n-are ce-mi face doctorul, eu nu pot bea prafuri, că-s amare și nu sunt de niciun folos, îmi trece și fără doctor, n-am băgat de samă, mă grăbeam, cu cine nu se întâmplă când stai și te gândești?” Nătăluța n-a chemat medicul, dar, peste o săptămână, tușa Vera a căzut din nou în mijlocul ogrăzii, nu de pe prag a căzut, ci pur și simplu, pe loc drept, picioarele i s-au muiat ca două lumânări de ceară și pământul a început să se învârtască nebun în jurul ei. Era duminică și s-a adunat toată mahala în curte, ci nu s-a adunat ca la lizion, Doamne ferește, dar s-a adunat ca la o durere, ca la o cumpănă, cu vorbă înțeleaptă, cuminte, tălmăduitoare: „De-amu nu-i bine, Veră, tu ai căzut a doua oară și asta înseamnă că te-a prins o slăbiciune, trebuie să te vadă Visarion Gheorghievici, n-ai grijă, că-l aducem noi, să știi ce boală ai și cum să te lecuiești de ea, pentru că toți oamenii sunt bolnavi de la o vreme și toți odată și odată se lecuiesc”.

Cine anume a alergat la spital, nu pot spune, pare-mi-se, tot Nătăluța; Visarion Gheorghievici, medicul, a venit într-o jumătate de oră, l-a adus mașina spitalului, salvarea l-a adus. A consultat-o pe tușa Vera îndelung, a întrebat-o ce a fost și cum anume a fost, tușa Vera i-a povestit cazul pe îndelete, o dată și încă o dată, și încă o dată i l-a povestit – cum s-a trezit ea pe la un miez de noapte și n-a mai putut adormi, și cum s-a gândit la Grigore, care se afla la pământurile de țelină taman, și cum și-a închipuit că s-a întâmplat ceva cu el, cu Grigore, pentru că nu primise de câteva săptămâni scrisoare de la fecior, și cum a prins-o tam-nisam un dor ca o pacoste, și cum a plâns cu fața în pernă, iar apoi, după ce a plâns, a auzit o mașină trecând pe drum și a ieșit în ogradă, că i s-a părut că o strigă cineva, dar n-o striga nimeni, bineînțeles, abia se lumina de ziuă, lumea încă dormea și ea a făcut doar zece pași spre gura beciului și nu mai știe nimic ce a fost mai departe, s-a trezit când vecinii au adus-o înapoi în casă și au stropit-o cu apă rece, de câteva ori au stropit-o cu apă rece; tușa Vera i-a povestit cazul cu lux de amănunte, țărănește, Visarion Gheorghievici a ascultat-o atent, fără să o întrerupă și, când a terminat, i-a poruncit să încuie ușa și să meargă cu el la spital.

Grigore, am spus, se afla la pământurile de țelină, a doua vară se afla pe atunci la pământurile de țelină – învăța la institut Grigore, era în anul doi. Să nu vă închipuiți că e o greșală la mijloc. Grigore era în anul doi și se afla a doua vară la pământurile de țelină, pentru că o vară în urmă plecase încolo ca student, îndată după susținerea examenelor de admitere, și se întorsese acasă toamna târziu, iar peste șapte luni plecase din nou, cu toată grupa, entuziast. Maică-sa l-a rugat să-i scrie mai des și el îi scria în fiecare săptămână, tușa Vera îi răspundea la scrisori, de fiecare dată întrebându-l când se întoarce, și numai ultimele două săptămâni, tușa Vera nu primise nicio veste de la el, însă nu din vina lui, ci din vina poștei mai degrabă. Așadar, tușa Vera trăia de una singură și nu se putea rupe de lângă casă, a încercat să-l convingă pe Visarion Gheorghievici cum că nu are nevoie de spital, că o

să-i treacă durerea de la sine, dar nu l-a putut convinge. „Te iau cu forța dacă nu mergi”, s-a încruntat Visarion Gheorghievici și ea s-a muiat pe loc, a înțeles că e într-adevăr bolnavă, mai mult decât atât, a înțeles că e grav bolnavă și că e obligată să se trateze. „Ai auzit, Nătăluță, s-a întors tușa Vera către vecină-sa, mă ia cu forța Visarion Gheorghievici, înseamnă că mă prăpădesc dacă mă ia cu forța, dar cum să mă prăpădesc eu și să rămână Grigore fără mamă și fără tată?” A rugat-o pe Nătăluță să ia seama de casă și a urcat în mașină, cu Visarion Gheorghievici împreună. Ea – în spate, Visarion Gheorghievici – în față, lângă șofer. Se uita prin geamul mașinii tușa Vera și flutura ușor din mână, și o podideau lacrimile nu știu cum, și Visarion Gheorghievici o lua cu vorba ca pe un copil; avea certitudinea că nu se va mai întoarce niciodată acasă, își lua rămas-bun de la sat, cu gândul la Grigore, care acum era departe, la altă margine a pământului.

A doua zi s-a răspândit veste în sat că tușa Vera e foarte bolnavă și că Visarion Gheorghievici l-a chemat pe Grigore cu telegramă să vină neapărat și cât mai repede. Grigore a venit la sfârșitul săptămânii, pe dincolo a venit, prin Alba, de la pod a suit cărarea prin grădina școlii și a ajuns direct la spital, l-a căutat pe Visarion Gheorghievici și a stat cu el de vorbă între patru ochi, și nu se știe ce i-a spus Visarion Gheorghievici, se știe doar că, în aceeași zi, tușa Vera a fost transportată la raion, iar de acolo la Chișinău.

Medicii de la Chișinău au hotărât scurt și clar: operație urgentă. Au întrebat-o pe tușa Vera dacă-și dă consimțământul, tușa Vera a ridicat încet din umeri, s-a uitat la Grigore, Grigore a dat din cap, a clătinat și ea din cap și atâta a fost. Au pregătit-o de operație, operația a durat patru ore încheiate, Grigore a stat lângă ușă, iar apoi lângă patul bolnavei a stat, două zile și două nopți, până când bolnava l-a recunoscut. „Du-te, mamei, și te odihnește, i-a spus tușa Vera feciorului, că de-amu știu pe ce lume trăiesc, iată, mă întorc pe-o parte, pe alta, du-te și mănâncă, tu n-ai mâncat, dacă n-ai bani, eu am, să nu stai flămând, că-ai să te îmbolnăvești ca mine, tot am crezut până astăzi că sunt sănătoasă, dar nu mai

sunt sănătoasă, poate că după operație m-oi îndrepta, n-ai vorbit cu doctorul, ce zice el?” Grigore vorbise cu doctorul, cum să nu, l-a chemat doctorul în cabinet și i-a spus: „De tine n-am voie să ascund nimic, am întârziat, sunt atacate vasele sangvine”. „Vasăzică, nu-i nicio salvare?”, a întrebat Grigore. „Cu părere de rău, a oftat doctorul. Vreo jumătate de an, un an cel mult o mai duce ea, dar numai atât.” Viitor medic, Grigore, dar cuvintele doctorului l-au lovit dureros în inimă. L-au năvălit lacrimile, s-a așezat pe marginea scaunului și a început să plângă, era prea devreme să rămână fără mamă, abia împlinise optsprezece ani. „Mamă, mamă, mamă, plângea Grigore, de ce mă lași, mamă, și cui mă lași?” Plângea înăbușit, cu palma la gură, și atunci doctorul s-a apropiat cuminte de el, i-a pus mâna pe umăr și l-a încurajat: „Oamenii nu sunt răi și niciodată n-au fost, pentru că oameni sunt”. „Sunt, a rostit printre lacrimi Grigore, dar eu numai o mamă am, îi tânără încă...” Ce era să mai zică doctorul? S-a așezat și el ne scaun și a tăcut, câteva minute a tăcut, îl înțelegea pe Grigore fără doar și poate. „Ai să fii și tu medic, suntem atât de mici în fața acestei teribile boli.” „Eu nu vă învinuiesc, eu spun numai că nu mi-o poate înlocui nimeni pe mama, oricât de buni ar fi oamenii din preajmă. S-o iau acasă sau mai rămâne aici?” „Să mai rămână câteva zile, pe urmă o iei și-o lași să facă tot ce pofteste. Dacă-ar fi la Chișinău, tot mai bine. Din când în când, am trece pe la ea sau tu ai veni cu dânsa la spital, s-o ținem sub control, este neapărat s-o ținem sub control...” A căzut ne gânduri Grigore, maică-sa nu poate trăi la cămin, înseamnă că va trebui să caute o gazdă, iar în Chișinău nu e atât de ușor să găsești o gazdă. S-a ridicat de pe scaun, și-a șters ochii cu batista și s-a îndreptat spre ușă, în prag s-a oprit și, fără a se întoarce, a întrebat: „Doctore, dar poate mai există minuni pe lume, nu?”. „Nu, a șoptit doctorul, nu există.” Ce să-i răspundă măicuței la întrebare? Nu-i poate spune adevărul întreg, pentru că e distrugător adevărul. „Am vorbit, îi spuse, mai stai la spital câteva zile, apoi te iau de aici și vedem noi ce facem. N-aș vrea să pleci acasă, cine-o să aibă grijă de mata, pe urmă și la spital mai trebuie să venim, din când în

când, ziceai odată că ai un fel de vară pe la Poșta Veche, nu știi cum aș putea s-o gădesc?” Într-adevăr, tușa Vera avea o vară la Chișinău, a fost de câteva ori pe la ea, dar nu mai ține minte adresa exactă, locuia vara ceea a ei pe o stradă lăturalnică, mai sus de stația de autobuze, avea casă proprie, o casă țărănească, acoperită cu șindrilă. Grigore a căutat-o mult până ce a dat de ea, a umblat din casă în casă și a tot întrebat: „Aici locuiește mătușa Panaghia Velișcu?”, la care i se răspundea: „Nu, nu locuiește”, sau: „Vezi mai încolo, parcă am auzit de Panaghia Velișcu, dar nu-ți pot spune unde anume trăiește”. L-a adus la mătușa Panaghia Velișcu un băiețel, un vecin de-al mătușii, Grigore i-a dat bani de o înghețată și băiețelul s-a bucurat. A strigat de la poartă, dar mătușa Panaghia n-a auzit, ușa casei era deschisă, și atunci Grigore a intrat în curte și s-a oprit în prag. A bătut în ușor cu o cârjă de lemn pe care a găsit-o rezemată de perete și cum, a bătut, s-a trezit față în față cu o femeie albă la tâmple și cu obraz adânc brăzdat de cute. „Mătușa Panaghia Velișcu?”, a întrebat. „Eu sunt, a răspuns bătrâna, dar cine are nevoie de mine?” I-a povestit cazul maică-sii și mătușa Panaghia s-a întristat. „Să vină la mine și să steie cât are să vreie, că eu numai cu cel bătrân am rămas, el îi paznic de noapte la un magazin și nu doarme acasă, și eu chiar mă tem singură, poftim, adu-o și mâine, și tu să vii cu ea, că avem unde.” Nu era vară dreaptă tușa Vera cu mătușa Panaghia, era numai un fel de vară, adică o rudă foarte depărtată era. Dar iată că ea, mătușa Panaghia, s-a dovedit a fi femeie blândă la suflet și, după convorbirea ce a avut-o cu dânsa, Grigore, pentru întâia dată, și-a amintit cuvintele doctorului chirurg: „Oamenii nu sunt răi și niciodată n-au fost, pentru că oameni sunt”. A adus-o pe maică-sa la Poșta Veche, mutându-se și el aici, „pentru două-trei luni măcar”. De la Poșta Veche până la Institutul de Medicină e o azvârlitură de băț, dar niciun fel de transport nu circula pe linie dreaptă și Grigore în fiecare zi pierdea câte două ore pe drum. Tușa Vera în curând s-a întremat, dimineața îl petrecea până la porțiță, iar la amiază tot acolo îl întâlnea: țăranul și la oraș rămâne țăran.

Când au început să cadă brumele, când au devenit nopțile mai lungi, Grigore a descoperit că maică-sa nu poate dormi. Doctorul i-a prescris cele mai tari somnifere, dar nici somniferele n-au ajutat. Îi era dor de sat tușei Vera. „Tare vreau acasă, mamei, i-a spus într-o zi lui Grigore, n-am acoperit cuptorușul cu nimic, amu, iată, are să plouă și-are să mi-l distrugă, iar la primăvară unde-am să fac eu focul?” „Am să-l acopăr eu, mamă, sâmbătă după-masă plec și duminică mă întorc, te-aș lua și pe mata, dar drumul e foarte lung și mi-i teamă să nu te simți mai rău.” Deci, sâmbăta următoare, Grigore a venit acasă, a rugat-o pe Nătăluța să mai tragă, din când în când, cu ochiul și în ograda lor, a acoperit cuptorașul cu niște hlujdani, a făcut oleacă de ordine în casa cea mare, a măturat prin curte, a adus două căldări de apă, iar duminică, spre seară, a plecat înapoi la Chișinău și i-a povestit maică-sii despre toate, și maică-sa a întrebat: „Da rândunica ceea care avea cuib sub streășină la noi mai este ori nu mai este?” „Cuibul este, a răspuns Grigore, dar ea nu-i, a zburat în țările calde, că-i toamnă de-a binelea.” „Rău dacă a zburat, anul trecut a stat toată iarna cu mine, eram eu acasă, nu se mai ducea nicăieri, deschideam fereastra la cămară și ea intra în cămară când îi era frig...”

Ar fi putut să-și ia concediu academic Grigore, dar asta însemna să se lase învins de soartă, să nu se mai opună, să plece la Duda, acasă, și să aștepte ca maică-sa să se stingă; aici, la Chișinău, Grigore mai lupta, nu voia să creadă nici în ruptul capului că acel sfârșit va veni odată. El însă venea, încet-încet, dar venea, tușa Vera slăbise cumplit, se îngălbenise, nu avea poftă de mâncare, obosea foarte repede, devenise capricioasă, uita de la mână până la gură și Grigore își ducea povara în spate destoinic, pentru că povara, de fapt, nu era povară, era datorie, poate chiar mai mult decât datorie. De fiecare dată când se întorcea de la institut, Grigore o privea pe maică-sa îndelung, întrebându-se: „Oare chiar să nu știe ea că are cancer? Nu pot crede, a fost internată la oncologie, rar cine iese de acolo teafăr, oare chiar să nu știe ea că a fost operată de cancer?”. Știa tușa Vera sau nu știa, eu una vreau

să subliniez: n-a auzit nimeni niciodată cuvântul „cancer” din gura ei, aveai impresia că nici nu-l poate rosti, mite să-i înțeleagă sensul. Și totuși se ținea tare tușa Vera, sunt înclinat să cred că ea pe Grigore nu voia să-l amărase, îi era milă de fiu.

Atunci, după ce a ieșit de la spital, spre iarnă, l-a rugat pe Grigore să-i cumpere un caiet și un stilou și s-a așternut pe scris. În două săptămâni a umplut caietul cu fel de fel de întâmplări și aduceri aminte, întorcându-se la tinerețile ei și, de acolo, de departe, venind către viața cea de toate zilele plină de triumf, limpede, blajină, frumoasă și nostalgică, totodată. A fost un povestitor înăscut tușa Vera, am citit câteva pagini din acest caiet al ei și mi-am dat seama că a fost un povestitor înăscut, țin minte și acum prima frază cu care a început caietul, o frază venită dintr-o viziune aparte, ieșită din comun: „Era demult, pe când iarba creștea mai verde decât astăzi și păsările zburau mai jos decât zboară acum”. E o observație atât de simplă și atât de cinstită, că parcă nici nu e observație, parcă e un oftat de dor. L-am rugat pe Grigore mai târziu să-mi încredințeze caietul spre a-l răsfoi în voie, ca pe o carte de arhivă, unică, dar Grigore nu-l mai avea: când a înmormântat-o pe tușa Vera, i-a pus caietul la creștet și astfel maică-sa a coborât cu el în pământ, în țărâne.

S-a întâmplat în primăvară, când se întorceau păsările călătoare de peste mări și țări, când răsărea iarba și înmugureau copacii. Tușa Vera rămăsese un pumn de oase numai, Grigore o lua în brațe și o purta prin odaie ca pe un prunc, alinându-i durerea insuportabilă și păgână. Era țărancă adevărată tușa Vera și nu voia să moară la oraș. „Du-mă acasă, Grigore, i-a spus într-o dimineață feciorului, nu mai am mult de trăit. Du-mă acasă, să mor acasă, să mă îngropi în cimitirul nostru, între oamenii noștri, pe care i-am cunoscut și care m-au cunoscut, să fim ai noștri și dincolo cum am fost aici, pe astă lume.” Trează la minte era tușa Vera și Grigore i-a răspuns atunci: „Am să te duc, mamă, chiar astăzi, după lecții, am să caut o mașină și-am să te duc. Dar nu ca să mori, ca să vezi casa. Vin acasă, mănânc și mă duc să caut mașină, bine?”.